

Selami Öktem

Son zamanlarda okuduğum bir kitap, zihnimde yeni pencereler açtı: Craig Wright'ın Dahilerin Gizli Alışkanlıkları. Kitabın özellikle "Deha ve Cinsiyet" başlıklı bölümü beni oldukça etkiledi. Wright, dâhiliğin cinsiyetle sınırlı olmadığını, insanlığın bu konuda köklü bir yanılığa kapıldığını ve yıllardır aynı kalıplar içinde sıkışıp kaldığını söylüyor. Yıllardır doğru bildiğimizi sandığımız birçok şeyin aslında sadece alışkanlıklardan, önyargılardan ibaret olduğunu görmek oldukça sarsıcıydı. Dâhi denince akla hep aynı profilde bir figürün gelmesi, aslında toplumun kendi kendine çizdiği bir sınırdan başka bir şey değil. Peki, gerçekten başka bir yol mümkün değil mi?

Dâhi dediğimizde çoğumuzun zihninde canlanan isimler genellikle erkeklerden oluşuyor. Çoğu zaman bir bilim insanı, sanatçı ya da sıra dışı bir lider olarak karşımıza çıkan bu dâhi figürü, neredeyse otomatik bir şekilde erkek olarak düşünülüyor. İnsanlık, dâhilik kavramını erkeklikle öyle bir özdeşleştirmiş ki, bu profilde bir kadının olması bize hâlâ tuhaf gelebiliyor. Ancak Craig Wright'ın kitabı bize, dâhiliğin aslında cinsiyetten bağımsız olduğunu, sadece toplumun bu konuda dar bir bakış açısına sahip olduğunu gösteriyor.

Kitabı okurken, insanlık olarak dâhiliği nasıl dar bir kalıba soktuğumuzu fark ettim. Wright, dâhiliğin sadece erkeklere özgü olmadığını, kadınların da en az erkekler kadar üretici, yenilikçi ve zeki olduklarını vurguluyor. Ancak tarih boyunca kadınlar eğitimden, bilimden, sanattan uzak tutulmuş; bu yüzden de başarıları ya gölgede kalmış ya da hak ettikleri değeri görmemiş. Marie Curie örneği bu durumu çok iyi anlatıyor. Curie, bilim dünyasında adını duyuran az sayıda kadından biri; ama bu noktaya gelebilmek için verdiği mücadelenin boyutlarını çok az insan biliyor.

Azim denince, akla ilk gelen isimlerden biri genellikle Thomas Edison olur. Edison, ampülü bulana kadar yaptığı yüzlerce deneme ve pes etmemesiyle bize anlatılır, bir simge haline getirilir. Oysa bir kadın olan Marie Curie de Edison kadar, belki ondan da fazla bir azim göstermiştir. Yıllarca laboratuvarında, variller dolusu uranyum cevheriyle uğraşıp radyumu keşfetmiş, bu ağır ve yorucu çalışmayı büyük bir kararlılıkla sürdürmüştür. Radyasyonun ne olduğunu bilmeden, bu kadar uzun süre o koşullarda çalışmasının ona zarar vereceği açıktı, ancak

Curie, tarihe geçen keşiflerini yaparken tüm bu zorluklara göğüs gerdi. Fakat ne yazık ki, Curie'nin bu azmi toplumun zihninde Edison'unki kadar yer etmemiştir. Kadınların dâhilik potansiyelinde sorun yoktur; asıl mesele, insanlığın kadınların dehasını görmekte ve takdir etmekte ne kadar kör kaldığıdır. Bir düşünelim; tarih boyunca, kadının sesi hep kısılmış, yetenekleri hep geri plana itilmiştir. Wright, bunun eğitimdeki eşitsizlikler, toplumsal roller ve kökleşmiş kalıplar nedeniyle yaşandığını ifade ediyor. Bugün bile kadınlar, dâhi olarak anılmak için erkeklerden daha fazla çaba sarf etmek zorunda. Bu noktada bir soru sormamız gerekiyor: Dâhilik dediğimiz kavram gerçekten bireysel yetenekten mi doğuyor yoksa bu, toplumun kendi ortaya koyduğu bir kurgudan mı ibaret?

Wright'ın anlattıkları bana sadece tek bir yoldan gitmek zorunda olunmadığını, yeni rotaların da mümkün olduğunu gösterdi. Gerçek dâhilik, herkesin aynı yönde ilerlediği bir yolda yalnız yürümekten, farklı yollardan gitme cesaretini gösterebilmektir belki de. Kadınların başarılarını görünür kılmak, dâhiliğin sadece bir cinsiyete değil, bir potansiyele ait olduğunu kabul etmekle mümkün olur. Dâhilik sadece bireysel bir özellik değil; insanlık için taşıdığı potansiyel bir değer. Her bireyin dâhiliğini açığa çıkarmak, toplum olarak hepimizin hanesine yazılacak bir kazanım olur.

Wright, dâhiliği sadece bir bireysel başarı olarak değil, toplumsal bir değer olarak görmemiz gerektiğini söylüyor. Kadınların katkılarını erkekler kadar yüceltmeli, onların dâhiliğini de aynı şekilde kutlamalıyız. Dâhiliği sadece erkeklerin sahip olabileceği bir sıfat olarak görmek, sadece kadınları değil, insanlığı da eksik bırakıyor. Gerçekten de, Wright'ın dediği gibi, dâhilik cinsiyetle değil, potansiyelle ilgilidir. Bu potansiyeli açığa çıkarmak, kadını ve erkeğiyle tüm insanlığın görevidir. Bir de işin asıl özü var: Dâhilik, toplumda bir karşılık bulacaksa, sadece belirli bireyler üzerinden değil, bütün insanlığın potansiyelini artıracak bir yapı üzerine inşa edilmelidir.

İnsanlık olarak, Wright'ın bahsettiği gibi dâhiliği sınırlayan kalıpları yıkmamız gerekiyor. Kadınlar ve erkekler arasındaki eşitliği sağlamak, sadece bireysel başarıların değil, toplumsal ilerlemenin de anahtarıdır. Böyle bir dünyada, dâhiler cinsiyetten bağımsız olarak değer görebilir ve gerçek anlamda topluma katkı sağlayabilir. Çünkü dâhilik, cinsiyetle değil; içindeki potansiyeli ortaya koyabilmekle ilgilidir.

Wright'ın "Deha ve Cinsiyet" bölümü, bana dâhiliği yeniden düşünme şansı sundu. Artık dâhilik dediğimizde sadece tarihin sayfalarında bulacağımız birkaç erkek ismini değil; potansiyelini açığa çıkarmış tüm insanları düşünmemiz gerektiğine inanıyorum. Belki de Wright'ın en büyük katkısı bu: Bize dâhilik kavramını yeniden tanımlama cesareti vermek. Eğer gerçekten dâhiler yetiştirmek istiyorsak, herkese açık bir yol çizmek zorundayız. Çünkü dâhilik, paylaşılmadıkça eksik kalır.